

Gabriel Szajna, Lucyna Szajna

Zarys rozwoju szermierki sportowej w regionie wschodniej Słowacji w XIX–XX wieku

Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe 1/1, 29-41

2018

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Gabriel SZAJNA*, Lucyna SZAJNA**

Zarys rozwoju szermierki sportowej w regionie wschodniej Słowacji w XIX–XX wieku

Streszczenie

Celem artykułu było przedstawienie rozwoju sportu szermierczego we wschodniej Słowacji. Szermierka swym pochodzeniem sięga zamierzchłych czasów, określano ją jako rycerską sztukę władania białą bronią.

W czasie, kiedy wiele dyscyplin sportu było w stadium początkowego rozwoju, europejska szermierka miała już rozwinięty system metodycznego nauczania, który był wzbogacony obszerną literaturą. Dzieje szermierki wschodniej Słowacji nie doczekały się dotychczas pełnego i syntetycznego opracowania, chociaż ta dyscyplina odegrała w rozwoju słowiańskiej kultury fizycznej doniosłą rolę. Artykuł przedstawia fakty historyczne szermierki sportowej we wschodniej Słowacji – w Koszycach. Metodę badawczą oparto o bezpośrednie i pośrednie ustalenie faktów, wykorzystując wyjaśnienia deskrypcyjne i kausalne. Dokonano analizy dostępnych źródeł drukowanych, ikonograficznych i innych materiałów źródłowych. Rozwój szermierki na Słowacji nastąpił w pierwszej połowie XIX wieku w drugim co do wielkości mieście monarchii austro-węgierskiej w Bratysławie.

W 1844 roku fechtmistrz Ferdynand Martinengo nauczał szermierki w prywatnej Bratysławskiej Akademii Szermierczej. Sport szermierczy w regionie wschodniej Słowacji swoje istnienie i ustawiczny rozwój zawdzięczał zaangażowaniu i ofiarności prof. Pačenovskiego oraz fechtmistrzów, którzy potrafili podnieść poziom sportowy swoich zawodników w kraju i w skali międzynarodowej.

Słowa kluczowe: szermierka, historia sportu, Koszyce, region wschodniej Słowacji.

Szermierka jest nauką, za pomocą której zdobywamy zręczności za życia oręża tak ku obronie własnej, jako też i rozbrojeniu przeciwnika swojego.

Michał Starzewski 1830 r.

Wstęp

Może to wydawać się zaskakujące, ale już w 1852 roku założono wojskową szkołę fechtmistrzów w Wiener Neustadt, w której kształcili się austriaccy, słowaccy, polscy i węgierscy oficerowie i podoficerowie.

* dr, Uniwersytet Rzeszowski, Wydział Wychowania Fizycznego, e-mail: g.szajna@ur.edu.pl

** mgr, Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Krośnie, Instytut Zdrowia i Gospodarki

Powołano też szkołę nauczycieli szermierki monarchii austro-węgierskiej w Budapeszcie. Dopiero cztery lata później rozpoczęła działalność francuska szkoła w Joinville-le-Pont, a następnie w 1868 włoska szkoła fechtistrzów Scuola Magistrale w Rzymie i Mediolanie¹. Początkowo kierunek szermierki wyznaczyli, co równie zadziwiająco, fechtistrzowie węgierscy, Keresztessy i Igallffy, którzy nauczali szermierki według wzorców czeskich G. Hergsella². Taki sposób nauczania obowiązywał krótko i został zastąpiony nowoczesnym systemem prowadzenia szabli z wykorzystaniem wyprostu stawu łokciowego. System ten został wprowadzony przez włoskiego fechtmistrza Radellogo i obowiązywał w monarchii austro-węgierskiej. Pierwszeństwo i dominacja szkół austro-węgierskich nakazuje przyrzeć się bliżej fenomenowi szermierki z pogranicza węgiersko-słowackiego.

Dzieje szermierki w regionie wschodniej Słowacji nie doczekały się dotychczas syntetycznego opracowania, chociaż ta dyscyplina odegrała w rozwoju słowiańskiej kultury fizycznej doniosłą rolę. Celem niniejszego artykułu jest przedstawienie zarysu szermierki sportowej w regionie wschodniej Słowacji, zwłaszcza w Koszycach³. Treść oparto o analizę materiałów źródłowych oraz nieopublikowanych opracowań dotyczących tej tematyki: *Historie sportovniho sermu na Slovensku*⁴; *Dejiny telesnej vychovy a sportu na Slovensku*⁵; *Zivot a dielo Samuela Pacenovskeho*⁶. Interesujące rozważania na temat sokolstwa słowiańskiego wśród Czechów i Słowaków zaprezentowała w swojej monografii A. Mirkiewicz⁷. Charakterystykę rozwoju polskiej szermierki do 1918 roku oraz rezultaty rywalizacji drużynowej w szermierce reprezentacji Polski i Czechosłowacji przedstawił M. Łuczak⁸.

Rozwój szermierki sportowej w Słowacji nastąpił w pierwszej połowie XIX wieku w drugim co do wielkości mieście monarchii austro-węgierskiej Prešporok (obecnie Bratysława). Należy odnotować, że w 1828 roku w Bratysławie powołano Pozsonyi Eglys Magyar Vivo Eglyetö – pierwszy węgierski klub szermierczy. Istotny wpływ w Europie Środkowej na rozwój szermierki sportowej miały kluby szermiercze działające w Hiszpanii, Włoszech, Niemczech i Francji.

¹ J. Kevey, *Szermierka na szable*, Główny Komitet Kultury Fizycznej, Warszawa 1952, s. 53–54.

² Gustaw Hergsell (1847–1914), mistrz szermierki, członek brneńskiego Sokola, autor podręcznika *O šermu šavli*, (*Szermierka na szable*), Praga 1888.

³ Artykuł w zamierzeniu stanowi przyczynek do wzbogacenia badań regionalnych nad rozwojem kultury fizycznej we wschodniej Słowacji.

⁴ E. Svobodova, *Fakulta Telesnej Vychovy a Sportu Univerzity Komenskeho*, Bratislava 1975.

⁵ J. Perutka, *Dejiny telesnej výchovy a športu na Slovensku, Pokusy o formovanie organizovanej telesnej vychovy a sportu na Slovensku 1848–1918*, Šport, Slovenske telovychovne vydavateľstvo, Bratysława 1980, s. 27–43.

⁶ M. Svikuhova, *Zivot a dielo Samuela Pacenovskeho*, diplomova praca, Pedagogicka Fakulta v Presove, Univerzity P.J. Safarika v Kosicach, Kosice 1970.

⁷ A. Mirkiewicz, *Zarys dziejów Sokolstwa Słowiańskiego (1862–1939)*, Wydawnictwo Sowa, Rzeszów 2014, s. 18–34.

⁸ M. Łuczak, dz. cyt., s. 175–176.

Fot. 1. Ferdinand Martinengo, fechtmistrz szermierki w Bratysławie

Źródło: ze zbiorów autorów.

W 1844 roku fechtmistrz Ferdynand Martinengo⁹ powołał prywatną szkołę, w której nauczał szermierki. W 1865 roku w Banskiej Stiavnici w Akademii Górniczo-Leśnej, pierwszej Wyższej Szkole Górniczej w Europie, powołano Akademický telovychovny a šermiarsky spolok¹⁰ (Akademickie Stowarzyszenie Szermiercze). W przedstawionym okresie w monarchii austro-węgierskiej stowarzyszenia szermiercze działały w wielu miastach: Koszycach, Preszowie, Nitrze, Levoczy, Levicach, Bratysławie, Komarnie i Nowych Zamkach¹¹. Oddziały słowackiego Sokoła i Orła niezależnie prowadziły własną działalność edukacyjną w zakresie nauczania szermierki. W regionie wschodniej Słowacji, w Preszowie, powołano w 1896 roku ETVE Esperjesi Torna es Vivoegyeselet (Preszowskie Centrum Sportu i Szermierki), której założycielem był Franciszek Pethő¹². Jednak największy rozwój sportu szermierczego nastąpił w Koszycach, gdzie zarejestrowano Kassai Athletikai Club – (dalej KAC Kosice), założony przez księcia Karola Zichy’ego w 1903 roku. Wówczas uprawianie szermierki było przywilejem zarezerwowanym tylko dla armii, a umiejętność walki szablami była obowiązkowa dla oficerów i podoficerów. W późniejszym okresie

⁹ Ferdynand Martinengo (1821–1895), ukończył Akademię Wojskową w Budapeszcie i Szkołę Szermierczą w Wiener Neustadt, profesor gimnastyki, szermierki na szable i szpady oraz języka włoskiego w szkołach Bratysławy. Propagator obowiązkowego wychowania fizycznego w szkołach ludowych. Źródło: www.fencingbsk.sk/ [dostęp: 10.08.2018].

¹⁰ M. Lichner, *Banska Stiavnica, Svedectvo Času*, Študio Harmony, Banska Bystrica 2002, s. 231.

¹¹ Były to stowarzyszenia dla oficerów i podoficerów.

¹² Profesor gimnazjum w Preszowie, założył sportowy klub w 1930 roku, który przyjął nazwę PTVE i był to klub węgiersko-słowacki, a jego głównym przesłaniem był rozwój sportowy. Prezesem klubu był dr Moskovitz, a od 1930 roku dr Kissoczy, M. Svikruhova, dz. cyt., s. 24.

działacze dr Horvath, Ambrozy i Balkanyi propagowali umiejętność walki białą bronią wśród cywilnych mieszkańców Koszyc.

Szermierka w Słowacji w latach 1918–1945

Pierwsza wojna światowa zahamowała rozwój kultury fizycznej i sportu w Europie, lecz nie zniweczyła dorobku sprzed 1914 roku. Po jej zakończeniu sytuacja sportu szermierczego była niekorzystna. Wieloletnie działania wojenne wprowadziły stagnację we wszystkich dziedzinach, również w kulturze fizycznej. Powołanie pierwszej Republiki Czechosłowackiej sprzyjało powstaniu w 1921 roku Československý Šermiarský Zväz – (Czechosłowacki Związek Szermierczy), którego siedzibą była Praga. Kontynuowano szermiercze tradycje, uczono fechtunku w prywatnych salach i szkołach wojskowych. Należy odnotować, że na obszarze Słowacji zarejestrowano wówczas 24 szermiercze kluby, a w samej Bratysławie było ich 10.

W Koszycach funkcjonowały następujące kluby szermiercze: Šermiarski krúžok dôstojníkov Košice – (Koło Szermiercze Oficerów), ČS športový klub šermiarski odbor Košice – (Czechosłowacki Sportowy Klub Szermierczy oddział Koszyce) i SK Slavia Košice – (Sportowy Klub Slavia Koszyce). Jednocześnie niezależnie w strukturach gniazd sokolich funkcjonowały oddziały szermiercze, między innymi w Preszowie, Rożnawie, Łuczeńcu, Banskiej Stiavnicy i Komarnie.

W latach 1918–1920 w Koszycach fechmistrzem był Sandor Salomon. W 1922 roku odbyły się w tym mieście pierwsze mistrzostwa Republiki Czechosłowackiej w szabli, a w 1925 roku KAC Koszyce zorganizował międzynarodowy turniej szablowy. Rok później odbył się mecz szablowy drużyn z Miskolca i Koszyc. W rywalizacji w szabli regularnie organizowano memoriał im. dra Gadora¹³ oraz międzynarodowe akademie szermiercze w Starym Smokowcu. Reprezentantami Koszyc w szermierce byli: dr T. Klein wielokrotny mistrz Czechosłowacji w szabli, inż. A. Barta wielokrotny mistrz Słowacji w szabli (uczestnik igrzysk olimpijskich w 1924 roku w Paryżu), inż. A. Klein mistrz Słowacji w szpadzie i florecie, F. Moritz, bracia Borošovci, Jarušovski, Zaparkansky, Geffert, Kron i Szakmary¹⁴.

W 1929 roku klub KAC Koszyce zorganizował dwudniowy indywidualny turniej o nagrodę dra Gandora, w którym zwyciężyli: we florecie kobiet Szeleyova, zaś w szabli dr T. Klein. Rozegrano także drużynowe spotkanie w szabli Koszyce – Levocza o puchar dra Heila¹⁵.

¹³ Dr Gador prezes węgierskiego klubu KAC Kosice.

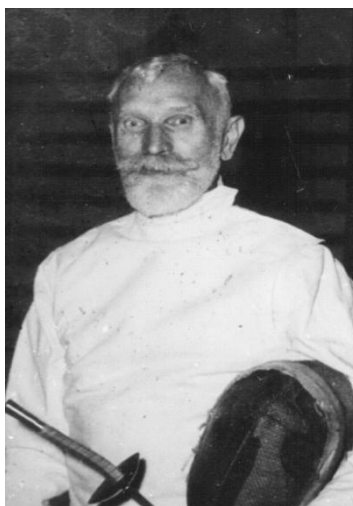
¹⁴ E. Svobodova, *Historie športovniho sermu na Slovensku*, s. 29. Wśród kobiet: M. Paucova mistrzyni Słowacji, A. Szellejova, M. Cajkova, I. Varga wicemistrzyni republiki we florecie.

¹⁵ Pojedynek zakończył się zwycięstwem drużyny z Koszyc 14:4, którą poprowadził fechmistrz Salamon. M. Svikruhova, dz. cyt., s. 10.

W kolejnych latach odnotowano powołanie klubów szermierczych w środkowej i zachodniej Słowacji. W Lewoczy działał garnizonowy Klub Sportowy Oficerów przy 37 pułku piechoty, w którym popularyzowano sporty walki na bagnety, oraz 3 kluby szermiercze: Spadafora w Pieszczanach, w Trenczynie i Nitrze.

Należy odnotować, że pierwsze polskie międzynarodowe kontakty sportowe w szermierce rozpoczęły się meczami drużynowymi z Czechosłowacją w Pradze w 1925 roku. Nastąpił wówczas pierwszy oficjalny występ reprezentacji Polski w 3 konkurencjach: florecie, szpadzie i szabli. Spotkanie to zapoczątkowało serię szermierczych meczów towarzyskich. W latach 1925–1939 reprezentacja Czechosłowacji aż dziesięciokrotnie zmierzyła się z reprezentacją Polski¹⁶.

Profesor Pačenovski i jego wkład w rozwój słowackiej szermierki

Fot. 2. Samuel Pačenovski

Źródło: ze zbiorów autorów.

Bardzo ważną postacią i popularyzatorem sportu szermierczego w Słowacji był Samuel Pačenovski. Pedagog, profesor teorii i metodyki wychowania fizycznego, trener i działacz sportowy w regionie wschodniej Słowacji. Ukończył Wojskową Akademię w Wiener Neustadt ze specjalizacją gimnastyki i szer-

¹⁶ Szerzej: M. Łuczak, dz. cyt., s. 176; mecze reprezentacji szermierczych Polski i Czechosłowacji: 1926 r. Kraków (1 : 2), 1927 r. Praga (1,5 : 1,5), 1928 r. Kraków (2 : 1), 1929 r. Praga (0 : 3), 1930 r. Warszawa (2 : 0 bez floretu), 1931 r. Pieszczany (1 : 1 bez floretu), J. Zabielski, *Mecz szermierczy Polska – Czechosłowacja*, „Stadion” 1927, nr 18, s. 7.

mierki. Podczas I wojny światowej walczył na froncie rosyjskim, w latach 1916–1918 był internowany w obozie jenieckim we Władywostoku. Przebywał tam razem z węgierskim fechtmistrzem szermierki Zoltanem Schenkerem¹⁷, co miało duży wpływ na jego późniejsze zainteresowanie tą dyscypliną sportu. Po powrocie do Czechosłowacji Pačenovski ukończył Uniwersytet Karola w Pradze i otrzymał uprawnienia pedagogiczne do nauczania wychowania fizycznego w gimnazjach.

Od 1922 roku rozpoczął pracę nauczyciela w szkołach: Ružomberku, Pradze i Koszycach.

W tym ostatnim mieście zrealizował swój nowatorski pomysł założenia prywatnej szkoły, z programem obejmującym nauczanie sportu. W tym przedsięwzięciu pomagała mu jego żona Olga. W swoim domu wydzielił część pomieszczeń na salę gimnastyczną i do południa wynajmował ją odpłatnie koszyckim szkołom. Jego szkoła rozpoczęła działalność pierwszego października 1928 roku. Zajęcia odbywały się w godzinach popołudniowych trzy razy w tygodniu. Uczestnikom proponowano do wyboru, np.: szwedzką gimnastykę, szermierkę, boks, klasyczne zapasy, judo, gimnastykę z akrobatyką, rytmikę, ćwiczenia odchudzające dla kobiet, ćwiczenia dla dzieci i ćwiczenia rehabilitacyjne. Do realizacji tych zajęć przygotowano szczegółowe programy. Działalność szkoły Pačenovskiego trwała tylko rok, została zamknięta głównie z przyczyn finansowych¹⁸. Jednak profesor prowadził nadal zajęcia gimnastyczne i z zakresu szermierki. Należy podkreślić jego wkład w rozwój klasycznej i nowoczesnej słowackiej szkoły szermierczej. Szeroka działalność organizacyjna stanowiła o tym, że Koszyce w latach 1928–1938 stały się centrum sportu szermierczego Czechosłowacji. Współpraca profesora Pačenovskiego z działaczem sportowym inżynierem V. Bukovskim¹⁹ otworzyła dla rozwoju tej dyscypliny sportu w Koszycach szersze możliwości. Wspólnie organizowali międzynarodowe turnieje i akademie szermiercze w Koszycach i Starym Smokowcu.

Jednak po zmianach politycznych i anektowaniu Koszyc (wraz z całym pasem terenów południowej Słowacji) przez Węgrów w roku 1938, nastąpiły znaczące zmiany w edukacji zamieszkałej tu słowackiej młodzieży. W czasie trwania II wojny światowej profesor Pačenovski nadal nauczał w koszyckim gimnazjum, a w okresie okupacji wraz z całą rodziną był pod policyjnym nadzorem. Odnotowano, że 19 stycznia 1945 roku został powołany na stanowisko dyrektora II Gimnazjum w Koszycach. W 1947 roku służbowo oddelegowano go do Bratysławy, gdzie brał udział w komisji przygotowującej nowe programy nauczania

¹⁷ Zoltan Schenker (1880–1966) szermierz węgierski, trzykrotny medalista olimpijski, autor podręcznika *Szermierka na szable*, wydane w 1962 roku w Polsce, A. Kö, *Pengevilag*, Magyar Vivó Szövetség, Budapeszt, 2004, s. 43.

¹⁸ Relacja ustna M. Pačenovskiej z 14 grudnia 2015 roku (w zasobach autorów).

¹⁹ Inż. V. Bukovski działacz sportowy był współtwórcą w 1924 roku maratonu w Koszycach – Międzynarodowy maraton mieru (Międzynarodowy Maraton Pokoju).

wychowania fizycznego w Słowacji. Po powrocie do Koszyc otrzymał pełnomocnictwo do zorganizowania pedagogicznego instytutu kształcenia nauczycieli wychowania fizycznego.

W 1950 roku we współpracy z drem Safrankiem, kierownikiem katedry wychowania fizycznego, współtworzył katedrę kształcenia nauczycieli przy Uniwersytecie w Koszycach. W 1952 roku katedra została przeniesiona do Preszowa. W tym też roku Pačenovski został powołany na stanowisko kierownika katedry wychowania fizycznego w Wyższej Szkole Weterynarii w Koszycach, w której otrzymał habilitację. Jednocześnie przy katedrze wychowania fizycznego Wydziału Weterynarii powołał oddział szermierczy *Telovychovna Jednota Slavia Košice*. Profesor był jednym z pionierów, który wprowadził do etosu koszyckiej szermierki sportowej ceremonię uroczystego, niemal rycerskiego pasowania na szermierzy. Był to niezwykle ważny element propagowania szlachetnej postawy i dochowania w walce rycerskich zasad *fair play*. Jedną z najlepszych czechosłowackich zawodniczek we florecie Katarina Ráčzová Lokošová²⁰, która rozpoczynała swoją karierę sportową w Koszycach, wspominała:

Profesor był wysokim starszym panem z brodą i wąsami. W białym ubraniu, przepasany czerwoną szarfą, na poduszce trzymał stary miecz, którym każdego nowicjusza symbolicznie pasował do grupy szermierzy. Byłam na tej uroczystości, postanowiłam spróbować, miałam 11–12 lat²¹.

Dużą część dorobku naukowego profesora stanowiły jego liczne publikacje metodyczne i pedagogiczne. Obejmowały one zagadnienia naukowe z zakresu wychowania fizycznego, metodyki i pedagogiki. Przedstawiał je na konferencjach, seminariach i kursach dla nauczycieli i trenerów. W dorobku najważniejsze były monografie poświęcone teorii i praktyce szermierki²². Pierwszym był metodyczno-szkoleniowy podręcznik pt. *Taktyka Šermu (Taktyka szermierki)*, wydany w 1960 roku w Pradze. W rękopisach pozostały: *Priručka pre školenie trenerov tretej triede (Przewodnik do szkolenia trenerów III klasy)* oraz *Športovy šerm (Szermierka sportowa)*, w dwóch częściach; pierwsza poświęcona teorii i druga traktująca o praktyce szermierki. Opublikował ponadto monografię: *Systematika a terminologia šermu (Systematyka i terminologia szermierki)*, w której wyodrębnił 4 rozdziały: *Systematyka, Terminologia, Encyklopedia i Słownik wyrazów w sporcie szermierczym*. Oprócz publikacji poświęconych szermierce wydał skrypty dla słuchaczy kursów doszkalających pod następującymi tytułami: *Definicje wychowania fizycznego i przewodnik wychowania fizycznego (Koszyce 1947)*, *Kierunki rozwoju wychowania fizycznego (1946)*, *Gimnastyka (Bratysława*

²⁰ 13-krotna mistrzyni Czechosłowacji we florecie, akademicka mistrzyni świata, 3-krotna uczestniczka igrzysk olimpijskich w latach 1972–1980.

²¹ Źródło: P. Komar, *Moje výkony ovplyvnila aj zamilovanost', tvrdí úspešná šermiarka*, www.sport.pravda.sk, 8.11.2015 (tłum. własne).

²² W rękopisach zachowały się publikacje: *Šerm kordom 1956 r., Šerm fleuretom pre I i II ročník 1956, Umienie Šermu 1960*.

wa 1948), *Taniec* (Bańska Bystrzyca 1949). Przygotował również szereg artykułów poświęconych kulturze fizycznej, m.in.: *System ćwiczeń Linga*, *Zadania i cele wychowania fizycznego*, *Edukacja obronna*, *Ćwiczenia korekcyjne*, *Edukacyjne znaczenie wychowania fizycznego i sportu*, *Ogólna teoria wychowania fizycznego*²³. W wieku 72 lat przeszedł na emeryturę, jednak nadal czynnie uczestniczył w organizowaniu koszyckiego sportu.

Fot. 3. Prof. Pačenovski ze studentami, obóz narciarski w Tatrach

Źródło: ze zbiorów autorów.

Do znanych wychowanek Profesora z drużyny koszyckich florecistek należały: K. Humeňanska, Š. Haltenberger, siostry Gónnerthove, Halajova, Totova i Laskovska²⁴.

W okresie międzywojennym działalność Czechosłowackiego Związku Szermierczego była prowadzona z dużym rozmachem. Kongres Światowej Federacji Szermierczej w Paryżu przyznał Czechosłowacji organizację II Mistrzostw Świata w Szermierce. Mistrzostwa odbyły się w dniach 15–27 maja 1938 roku w Pieszczanach, uczestniczyły w nich reprezentacje 10 państw²⁵.

²³ M. Svikruhova, dz. cyt., s. 24.

²⁴ B. Matia, *Dokedy ešte budeme počuvat povzdych: kde je ten naš šerm?*, Korzar.sme.sk, 10.07.2004.

²⁵ Tytuły dla Czechosłowacji zdobyli: mistrzynią świata we florecie została M. Sediva, a wicemistrzynią Slabochova, drużyna florecistów w składzie: B. Kirmchman, dr F. Vohryzek, Z. Rybka, J. Jesensky, J. Kakos, dr H. Frass Friedenfeld zajęła 3 miejsce.

Fot. 4. Zebranie Czechosłowackiego Związku Szermierczego, od lewej: prof. Pačenovski, J. Jungmann, syn S. Pačenovski

Źródło: ze zbiorów autorów.

Szermierka po 1945 roku

W okresie powojennym sport szermierczy w Czechosłowacji nie był popularny. Przyczyniły się do tego: brak sprzętu szermierczego oraz niewielkie zaangażowanie działaczy w organizacjach i stowarzyszeniach propagujących tę dyscyplinę. Do grupy działaczy, którzy przyczynili się do wznowienia i popularyzacji czechosłowackiej szermierki, należeli: V. Artim, O. Forgáč, D. i J. Gómóry, S. Pačenovski, Kováč, Farkaš, Hrušovský, Cibulka, Vrbiar, Styk²⁶. Powstały nowe sekcje szermiercze – w Preszowie, Lewoczy, Nitrze, Bańskiej Bystrzycy, Żylinie i Zvoleniu.

W biuletynie Czechosłowackiego Związku Szermierczego, opublikowanego w 1963 roku, zamieszczono statystykę, z której wynikało, że było zarejestrowanych 20 klubów, w których zrzeszono 791 szermierzy. Rok później w Bratysławie odbył się I Memoriał F. Martinengo, który został wpisany do kalendarza Światowej Federacji Szermierczej i był rozgrywany corocznie. W tym mieście działały 4 kluby szermiercze: Lokomotiva, Slavia, Slavin i Žižka.

Po federalizacji Czechosłowacji w 1969 roku, powołano Słowacki Związek Szermierczy z siedzibą w Bratysławie, a stanowisko prezesa objął Jozef Kollar. W słowackim związku zarejestrowano wówczas 10 klubów szermierczych i 284 zawodników (136 seniorów i 148 juniorów)²⁷. W 1974 roku kadra trenerska liczyła 41 fehmistrzów, w tym: 4 pierwszej klasy, 14 drugiej klasy i 23 trzeciej klasy. Głównymi ośrodkami szermierczymi w Słowacji były dwa miasta – Bratysława i Koszyce.

²⁶ E. Svobodova, dz. cyt., s. 63.

²⁷ Tamże, s. 88.

W Koszycach, w latach 1957–1958, sekcja szermiercza TJ Slavia pod kierownictwem profesora Pačenovskiego odnotowała wartościowe sukcesy sportowe. Jej zawodnicy uczestniczyli w 12 krajowych i 3 międzynarodowych turniejach szermierczych. Zawodnikami koszyckiego klubu było 40 szermierzy: 10 seniorów, 8 senierek, 11 junierek i 11 juniorów. W dwóch rozegranych meczach drużynowych pomiędzy Slavią Bratysława i Slavią Koszyce dwukrotnie zwyciężyli zawodnicy z Koszyc (2:1) i (3:0). Barwy koszyckiej Slavii reprezentowali: P. Širola, Gönnerthova Haltenberger, Humeňanská, Šoltesova, Tothova, Halajova, Chylo i Szelley.

Zmiany w sekcji szermierczej TJ Slavii Koszyce nastąpiły w 1965 roku, kiedy przeniesiono ją do Telovychovna Jednota Lokomotiva. Wówczas patronat nad sekcją przejęły Vychodoslovenske Hydinarske Zavody (Wschodniosłowackie Zakłady Drobiarskie), które wspierały ją finansowo. Sekcja prowadziła nadal działalność szkoleniową, a zawodnicy uczestniczyli w rywalizacji krajowej i zagranicznej. W Koszycach od 1972 roku organizowano coroczny międzynarodowy turniej szermierczy memoriał prof. Pačenovskiego we florecie kobiet i mężczyzn. Jednak w tym okresie nastąpił w Słowacji wyraźny regres sekcji szermierczych, rozwiązano sekcje w Rożnawie, Preszowie i Spiskiej Nowej Wsi. Wynikało to przede wszystkim z braku w tych klubach wykwalifikowanej kadry trenerskiej, niedostatecznej ilości sprzętu szermierczego oraz niewystarczającego zabezpieczenia finansowego na ich działalność.

Miarą osiągnięć słowackiej szermierki może być fakt, że wśród reprezentantów Czechosłowacji uczestniczących w igrzyskach olimpijskich było 5 identyfikowanych ze wschodnią częścią kraju szermierzy: Aleksander Barta (1924 – Paryż, w szabli drużynowej zajął 4 miejsce), Jozef Benedik (1936 – Berlin, w szabli indywidualnej i drużynowej), Katarina Ráčová Lokošová (3-krotny udział w igrzyskach: 1972 Monachium, 1976 Montreal, 1980 Moskwa, we florecie indywidualnym). W igrzyskach olimpijskich dwóch szermierzy reprezentowało Węgry: Vojtech Zulawszky (1908 Londyn i 1912 Sztokholm – w szabli indywidualnej i drużynowej) i Jenő Uhlyarik (1924 Paryż – w szabli drużynowej)²⁸.

W okresie monarchii austro-węgierskiej na rozwój i powszechność słowackiej szermierki duży wpływ miała szkoła fechtistrzów w Wiener-Neustadt. Początkowo jej dyrektorem L. Barbasetti²⁹ wdrażał w nauczaniu wzorce włoskie, w późniejszym okresie szkołę węgierską walki na szable. Absolwenci tej szkoły zakładali pierwsze stowarzyszenia i kluby szermiercze w Słowacji. Na szerszą skalę podobny kierunek wyznaczyło Towarzystwo Gimnastyczne Sokół, akcentując wybrane formy aktywności ruchowej, np. gimnastykę i szermierkę, prowadząc działalność paramilitarną i patriotyczną. Szermierkę w regionie wschodniej Słowacji zaliczano do sportów elitarnych, niewielka liczba klubów i liczebność ćwiczących nie sprzyjały jej dynamicznemu rozwojowi.

²⁸ L. Souček, *Naši olympijskí medailisti a olympionici*, Słowacki Komitet Olimpijski, Bratysława 2010, s. 66. Miejscem ich urodzenia były miasta w Słowacji.

²⁹ L. Barbasetti, *Das Stossfechten*, Verlag Wilhelm Braumüller, Wien 1900, s. 5.

Przykładowo, do 1945 roku szermierka nie była popularna w środowiskach robotniczych. W składzie członków sekcji szermierczych spotykano przedstawicieli ówczesnej inteligencji, a wśród nich: urzędników, sędziów, prokuratorów, lekarzy, oficerów, słuchaczy szkół wojskowych i uczniów szkół średnich.

Szerokie zmiany w popularyzacji i dostępności do tej dyscypliny sportu nastąpiły po zakończeniu II wojny światowej. Cechą, która charakteryzowała ówczesnych szermierzy, była ich wszechstronność. Uprawiali jednocześnie kilka dyscyplin sportowych, np. gimnastykę, piłkę nożną, hokej i pływanie.

W Czechosłowacji szermierki sportowej (walka na florety, szable i szpady, a utylitarnie, przez krótki okres, także walka na bagnety) nauczano w klubach: w Bratysławie, Samorinie, Koszycach i Bańskiej Bystrzycy, Zwoleniu i Sninie. W okresie od drugiej połowy XIX i w XX wieku rozwój słowackiej szermierki związany był z przebiegiem procesów politycznych i społecznych. Należy podkreślić, że bardzo duży wkład w rozwój teorii i metodyki szermierki w Słowacji, a przede wszystkim w jej popularyzację, miał prof. Pačenovski. Jego liczne prace oparte na naukowych podstawach i długoletnim doświadczeniu szkoleniowym odzwierciedlały nowatorskie tendencje rozwojowe, które wprowadzono w słowackiej szermierce sportowej.

Pod koniec XX wieku, w regionie wschodniej Słowacji sekcje szermiercze działały w dwóch ośrodkach: TJ Lokomotiva Koszyce oraz klub Šermu Snina. W 1993 roku po podziale Czeskiej i Słowackiej Republiki Federacyjnej działalność koszyckiego klubu szermierczego została zawieszona. Do tej decyzji przyczyniły się brak kadry trenerskiej, finansowania stowarzyszenia oraz szermierczego obiektu sportowego. W Koszycach reaktywowanie sportu szermierczego nastąpiło w dwóch klubach: w powołanym przez J. Veselego w 2003 roku stowarzyszeniu Willard Koszyce oraz w 2005 roku w klubie szermierczym Koszyce 1903.

Bibliografia

A. Źródła

I. Źródła archiwalne

Źyciorys przygotowany przez J. Veselego w dniu 14 maja 2016 roku, maszynopis w posiadaniu autorów.

II. Prasa i czasopisma

„Stadion” 1927.

„Korzar” 2004.

III. Relacje ustne i pisemne

Relacja ustna M. Pačenovskiej z 14 grudnia 2015 r.

IV. Źródła internetowe

<http://slovak-fencing.sk>
<http://sportovyserm.estranky.sk>
www.sport.pravda.sk
<http://www.minedu.sk>
<http://www.fencingbsk.sk/f-martinengo>

B. Literatura

I. Publikacje

- Barbasetti L., *Das Säbelfechten*, Allgemeinen Sport-Zeitung, Wien 1899.
Barbasetti L., *Das Stosselfechten*, Verlag Wilhelm Braumüller, Wien 1900.
Bernolak K., *Podręcznik szermierczy i krótki opis szabli polskiej*, Drukarnia J. Styfięgo, Przemyśl 1898.
Czajkowski Z., *Nowa szermierka*, Ministerstwo Obrony Narodowej, Warszawa 1951.
Czajkowski Z., *Szermierka na florety*, Sport i Turystyka, Warszawa 1954.
Hergsell G., *O šermu šavli*, nákladem Šermířského klubu, Praha 1888.
Jungmann J., *Česky šerm po světové válce*, ČSS, Ročenka Českeho Šermirského Svazu, Praha 1940.
Kevey J., *Szermierka na szable*, Główny Komitet Kultury Fizycznej, Warszawa 1952.
Kö A., *Pengevilag*, Magyar Vivó Szövetség, Budapest 2004.
Lichner M., *Banska Štiavnica, Svedectvo Času*, Študio Harmony, Banska Bystrica 2002.
Łuczak M., *Szermierka w Polsce w latach 1945–1989*, AWF, Poznań 2002.
Łuczak M., *Szermierka w Polsce 1918–1945*, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 2016.
Mańkowski W., *Szermierka na szable*, Wydawnictwo Ossolineum, Lwów 1929.
Mirkiewicz A., *Zarys dziejów Sokolstwa Słowiańskiego 1862–1939*, Wydawnictwo Sowa, Rzeszów 2014.
Perutka J., *Dejiny telesnej výchovy a športu na Slovensku*, Šport, Slovenske telesno-športove vydavateľstvo, Bratislava 1980.
Souček, L., *Naši olympijskí medailisti a olympionici*, Słowacki Komitet Olimpijski, Bratislava 2010.

II. Prace niepublikowane

- Svikruhova M., *Zivot a dielo Samuela Pacenovskeho*, dyplomowa praca, Pedagogická Fakulta v Presove, Univerzity P.J. Safarika v Kosicach, Presov 1970.
Svobodova E., *Historie Sportovniho Šermu na Slovensku*, dyplomowa praca, Fakulta Telesnej Vychovy a Sportu Univerzity Komenskeho, Bratislava 1975.

Outline of the Development of Sports Fencing in the Eastern Region of Slovakia XIX–XX Century

Abstract

The purpose of this work was to present the development and regional history of fencing in eastern Slovakia. Origins of fencing go back to ancient times, it was referred to as the knightly art of wielding white weapons. Its development over the centuries is a permanent battle and duels that have been changing through the use of various types of weapons, forms and rules of combat. At a time when many sports were at the stage of initial development, European fencing had already developed a system of methodical teaching, which was enriched with extensive literature. The history of fencing in eastern Slovakia has not yet been given a full and synthetic study, although this discipline played a significant role in the development of Slavic physical culture. The article presents an outline of the development of fencing in eastern region Slovakia in Košice. The research method was based on direct and indirect fact finding. The available printing, iconographic sources and source materials were analyzed. The development of fencing in Slovakia took place in the first half of the 19th century in the second largest city of the Austro-Hungarian monarchy, Bratislava. It should be noted that in 1828 Pozsonyi Egyls Magyar Vivo Egyletö was appointed – the first Hungarian fencing club in Bratislava. The fencing centers in Spain, Italy, France and Germany had a significant influence on the development of the fencing clubs in Central Europe. In 1844, swordsman Ferdynand Martinengo, founded and taught fencing at the private Fencing Academy in Bratislava. Fencing sport in Slovakia owes its existence and continuous development to the commitment and dedication of its members who were able to raise the sporting level of their players in the country and internationally.

Keywords: fencing, sport history, region of eastern Slovakia, Košice.